

В. І. Дикало,

м. Рівне

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І ЕТНОГРОМАД В ЕТНОМУЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ ВОЛИНІ

У статті розкриваються історико-культурні передумови розвитку сучасних традицій етномузичного виховання школярів на Волині. Показано, що важливим контекстом етномузичного виховання є освоєння традицій етносів Волині й виховання школярів у полікультурному напрямі. Наведено приклади форм етномузичного виховання як полікультурного і поліетнічного.

Ключові слова: етномузичне виховання, полікультурне виховання, традиції музичного виховання.

Протягом своєї історії Волинь вирізнялась і багатством культури та освіти українського етносу, та освітніми й музичними традиціями численних етнічних меншин, які населяли край. Найпоширенішими етносами Волині, які з'являлися тут у різні часи, формуючи свої громади і поселення (колонії) поряд з українським (титульним) етносом, були німці, поляки, чехи, євреї. Тривале співіснування етносів впливало на освітні та культурні процеси регіону, сприяючи їх взаємозбагаченню, що позначалося на змісті виховання дітей – представників громад і утворенні традицій етнопедагогіки.

Історія *польського* етносу на теренах Волині є надзвичайно суперечливою, оскільки досить великий проміжок часу саме поляки, а не українці, були державною нацією. Музична культура поляків на Волині, на відміну від українців, мала більше політичних можливостей для свого розвитку. Важливе місце в освітньо-мистецькому житті польської громади з ХІХ ст. посіли Кременецький ліцей, Організація руху народного та “Хори людів”, які підпорядковувались Шкільній кураторії воєводства.

Особливістю культурно-освітньої діяльності *чеських* громад була їх особлива увага до музичної освіти своїх дітей [1, с. 75–76], головними формами якої були okazіональні (традиційне навчання народної пісні та музики) та позаінституційні (музичні зали у чеських селах, хори при церквах, народні театри тощо). Ще з кінця XIX ст. музично-освітня діяльність чехів зосереджувалася навколо Чеської Матіці Шкільної (ЧМШ) та громадсько-культурних клубів, які займалися організацією шкіл, хорів, аматорських гуртків, самодіяльних театрів тощо.

У розвитку освіти *єврейських* громад важливе місце посідала система початкових шкіл, яка утвердилася на початку XX ст. Навчання в школах – хадери (початкові) і ієшиви – вищі, яке було обов'язковим для єврейських дітей, відбувалося під наглядом та утриманням кагалу (громадського самоуправління) [5, с. 37]. Головна форма музичної освіти єврейської громади Волині – вивчення синагогальної музики [2, с. 8]. У системі освіти діяли також дитячі садки, училища, працювали театри, клуби і бібліотеки.

Освіта та культурне життя волинських *німців* зосереджувалися навколо церкви. У кожній колонії працювали церковно-приходські школи, які мали свої характерні риси: обов'язкове навчання всіх дітей незалежно від майнового статусу родини, керівництво й нагляд за школою з боку духовенства, зв'язок школи з громадою, яка будувала і утримувала школу та вчителя за свої фінанси. Навчанням і вихованням дітей у школах опікувався кантор [1, с. 45–46], обов'язковим у навчанні був спів традиційних німецьких церковних гімнів.

З 20–30 тих рр. XX ст. розпочинаються наукові дослідження народної музики інших національних меншин (діяльність Етнографічної комісії, Кабінету музичної етнографії, Комісії історичної пісенності) – у контексті фольклористики й етнографії в Україні загалом. Пропаганда музичного фольклору здійснювалася Науковим товариством ім. Т. Шевченка (Львів), Товариством дослідників Волині (Житомир) та ін. [4, с. 38]. Сталість традицій етносів зумовила збереження їхньої специфіки попри впливи часу.

Спільним для освітніх процесів етносів Волині в різні періоди було ставлення до освіти дітей як до найважливішого чинника збереження етнічної ідентичності; взаємодія школи з громадою, підпорядкування шкіл громадам; визнання пріоритету етнічної школи, збереження мови, етнічних традицій та звичаїв, передусім через освоєння дітьми фольклору, насамперед – музичного.

Сучасні тенденції відродження етнічних традицій Волині сприяють етномузичному вихованню дітей. Інтереси національно-культурних товариств представляє Рада національних товариств України, а також Дорадча рада голів громадських об'єднань національних меншин при Державному комітеті України у справах національностей та міграції [3, с. 131], які наприкінці 1980-х рр. почали активно про себе заявляти. Так (відомості, надані Рівненською обласною державною адміністрацією, а також отримані автором під час безпосереднього відвідування координаційних, адміністративних центрів громад, через аналіз повідомлень ЗМІ тощо), наприклад, станом на 2012 рік на Рівненщині зареєстровано понад 20 громадських організацій національних меншин, серед яких 10 обласного статусу. Загалом у Рівненській області відновлено діяльність семи товариств *польської* культури (Рівне, Остріг, Дубно, Кузнецовськ, Здолбунівський та Рокитнівський район); трьох *єврейських* громад (Дубно, Остріг, Рівне); трьох *німецьких* громад – “Відергебурт” (Рівне, Здолбунів, Кузнецовськ); *чеського* товариства “Стромовка” (Дубно), трьох організацій *російської* общини (громадська організація “Російський дім” у Здолбунівському районі, “Російська община Рівненської області”, “Російський культурний центр” (м. Рівне).

Нині на Волині здійснюється паспортизація колективів художньої самодіяльності національно-культурних об'єднань області. Традиційними стали *фестивали* етнічного фольклору міжнародного та всеукраїнського рівня (“Коляда”, “Древлянські джерела”, “Різдвяні піснеспіви”, (Рівне), “Веселка Полісся” (Житомир), “Поліське літо з фольклором” (Луцьк), “Лесині

джерела” (Новоград-Волинський) та ін.) Активно працюють й *етногурти*, які відроджують традиційну українську поліську культуру Волині, манеру автентичного поліського співу, регіональні інструментальні традиції, звичаї та обряди народної музичної творчості.

У такій суспільній ситуації розвою культури етносів Волині стосовно етномузичного виховання дітей значно активізується роль школи, яка має стимулювати пізнання й освоєння традицій етновиховання. У цьому напрямі набуває активності організація спільної діяльності школи і сімей учнів, залучення батьків до співробітництва із представниками етнічних громад, яке ініціює школа; активізується увага до проблем *відновлення спільної діяльності* “школа – родинне середовище – *етнічні товариства*”, які на сучасному етапі популяризують традиції етнічного музичного фольклору. Оскільки етнічні товариства діють поки переважно відокремлено від навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, виникає потреба активізувати взаємодію громад зі школою саме через батьків.

Підкреслимо: в організації школою співтворчості з етнічними громадами слід виходити зі змісту діяльності самого товариства, отже потребується попереднє ознайомлення з ним. Для цього в кожній місцевості аналізується регіональна ситуація: встановлюються контакти із представниками інших громад; вивчаються плани їхніх культурно-мистецьких заходів, діяльність концертних, театральних та інших колективів, утворених при громадах, відстежуються екскурсійні об’єкти для відвідування, на розсуд громад ініціюються спільні різноманітні заходи; на зустрічі до шкіл запрошуються представники етнічних товариств; деякі громади в результаті охоче відгукуються на спільні проекти (наприклад, підготовка разом з дітьми костюмів і оформлення залу для виступів, допомога у вивченні пісні, складанні сценарію свята тощо). Серед конкретних заходів: відвідування учнями шкіл Волині, залучених автором статті до експерименту з етномузичного виховання (полікультурний контекст), постійно діючої експозиції “З історії національних меншин

Рівненщини” (Рівненський обласний краєзнавчий музей, також м. Сарни, Костопіль), постійної експозиції “Чехи і Дубенщина” (історико-культурний заповідник м. Дубна), книжкової виставки “Живуть в Україні народи-брати” (Рівненська обласна державна бібліотека для дітей), концертів обласного конкурсу-фестивалю рідних мов “Слово моєї душі”, Міжнародного молодіжного фестивалю традиційної народної культури “Древлянські джерела”, Міжнародного слов’янського фольклорного фестивалю “Коляда” у (м. Рівне), Луцького Міжнародного фестивалю “Поліське літо з фольклором”, щорічного міжнародного літературно-мистецького та фольклорно-етнографічного свята “Лесині джерела” у м. Новограді-Волинському, фестивалю “Веселка Полісся” у м. Житомирі; щорічних Тижнів Польської культури при польській громаді; занять дитячого театрального гуртка “Сімха”, дитячого танцювального гуртка та гуртка національної єврейської вишивки єврейської громади м. Рівного; Днів німецької культури та Вечорів німецької музики у німецькій громаді тощо.

Отже, у сучасному мистецькому просторі Волині активізується увага до збереження гармонії в освоєнні школярами українських та етнічних, зокрема фольклорних музичних традицій, кожного етносу, який історично розвивався як органічна частка поліетнічного населення краю; це є сприятливою передумовою для активізації процесів етномузичного виховання школярів на традиціях етнічного фольклору як складової української багатонаціональної музичної культури.

Список використаної літератури

1. Бармак М. В. Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796–1914 рр.): розселення, господарське життя, міграції / М. В. Бармак. – Тернопіль, 1999. – 208 с.
2. Бовсунівська Н. М. Розвиток шкільної музичної освіти на Волині (XIX – поч. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 /

Н. М. Бовсунівська ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2004. – 19 с.

3. Етнічний довідник : у 3 ч. Ч. І. Поняття і терміни. – К., 1997. – 140 с.
4. Михайличенко О. Нариси з історії музично-естетичного виховання молоді в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / О. Михайличенко. – К. : Вид. центр КДЛУ, 1999. – 210 с.
5. Наулко В. І. Культура і побут населення України : навч. посіб. – 2-е вид., доп. та перероб. / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.